

„Nekem nem jutott kaptafa...”

Bogdán Béla első generációs értelmiségi. Az Isten háta mögötti falucska cigánysorától vezetett az útja a diploma megszerzéséig, majd a kormány-főtanácsossáig. Akarata és elszántsága vezérelte törekvéseiben, vezette át a nehézségeken, így tulajdonképpen szinte mindent, amit elért elsősorban önmagának köszönhet. Indulása, s eddigi pályája talán másoknak is példával szolgálhat...

– 1949. június 8-án születtem a Somogy megyei Szentábrahámi községben. Ez egy apró település, mindössze néhány száz lakossal. Mondhatnám azt is, hogy a világ vége, egy határszéli kis falu. Szegény cigány családból származok. A szüleim igyekvők voltak, állandóan törekedtek arra, hogy legyen munkahelyük, dolgozzanak, hogy el tudjanak tartani bennünket. Nem tartott azonban hosszú ideig ez az idill, mert korán elváltak. Én akkor hat éves voltam. Az apámhoz kerültem, ő nevelt fel, egy nevelőanyával, egészen 18 éves koromig.

– *Mi volt édesapád foglalkozása?*

– Sok minden, a szó legszorosabb értelmében. Volt kórházi műtős, cukrász, hidegkonyhás szakács, nap-számos brigádvezető, cukorgyári segédmunkás és még hosszan sorolhatnám. Kétkezi családból származom, elsőként én lettem értelmiségi.

– *Hányan vagytok testvérek?*

– Ez igen bonyolult. Édestestvérek hárman voltunk (a nővérem egy éve halt meg). A féltestvérekkel együtt összesen nyolcan voltunk. Most már csak hatan vagyunk. Egy 33 éves öcsém is meghalt, autóbalesetben. Őszintén bevallva, a szüleim nem sokat foglalkoztak azzal, hogy én mit csináljak, mit tanuljak. Egyéni becsvágy, személyes akarat mentén születtem meg minden döntésem, a foglalkozásom kiválasztása, a munkáim, amiket végeztem, de a tanulmányaimra is ugyanez vonatkozik.

– *Általános iskolás korodban honnan tudtad, kitől hallottad, hogy mi az a gimnázium, s hogy akár ott is tanulhatnál tovább?*

– A tanáraitól, meg a diáktársaimtól, többnyire a felnőtt társadalomtól. Persze, én nem gimnáziumba mentem először, hanem elvégeztem egy általános lakatos szakmunkásképző iskolát, mert az nem került pénzbe, sőt még nekem fizettek.

– *Dolgoztál is a szakmádban?*

– Igen, tíz évet. Közben elvégeztem egy élelmiszeripari szakközépiskolát is, érettségiztem, utána főiskolára mentem, a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolára, Szombathelyre.

– *Ilyen kiváló szakmák birtokában miért kellett neked főiskola?*

– Fogalmam sincs. Azóta megbántam már, de most már nincs mit tenni, elvégeztem, ezt kell tennem. Pontosabban nem biztos, hogy ezt kell, de ezt csinálom.

Bogdán Béla 55 éves korában 2005. április 13-án elhunyt. Rá emlékezünk fenti írásunkkal.

– *Elvégezted a főiskolát, és tanár lettél. Mit szolt ehhez a családnak, mit szoltak a testvéreid?*

– Nézték, mi lesz velem, és példa lettem. Azóta van a családnak már egyetemet vagy főiskolát végzett gazdasági szakember is. Aztán ott volt az unokaöcsém, Bogdán János, aki a Gandhi Gimnázium igazgatója lett. Mások is vannak már a tágabb családomban, akik érettségit vagy felsőfokú végzettséget szereztek. Egy biztos, hogy nekik én mindenképpen példakép voltam, akit – úgy tűnt – érdemes követni. Akadtak is követők, és én ezt örömmel vettem.

– *Miután a tanári oklevelet átvetted, mihez kezdted magaddal?*

– Népművelőnek álltam. Átmentettek, a szó legszorosabb értelmében, hogy ne kelljen az államnak visszafizetnem a társadalmi ösztöndíjat. Utána egy művelődési ház igazgatója lettem és néhány évig a közművelődés terén dolgoztam. Csak utána kezdtem meg a tanári pályát. Az ajkai 301. számú Szakmunkásképző Iskolában tanítottam egészen 1989-ig, a rendszerváltásig.

– *Milyen emlékeid maradtak innen?*

– Nagyon kellemesek. Szerettek a diákok, és én is nagyon szerettem őket. A kollégáimmal is nagyon jó viszonyban voltam. Elmondhatom, hogy talán a legnépszerűbb tanár voltam akkoriban abban az iskolában.

– *Tudod, hogy miért szerettek?*

– Azt hiszem, pontosan érezték, hogy én értük vagyok ott.

– *Volt-e más cigány származású pedagógus az iskolában?*

– Nem.

– *Vajon miért ez a sorsa a legtöbb főiskolát vagy egyetemet végzett cigánynak? Amikor elmesélik az életüket, mindig az derül ki, hogy szinte mindenütt egyedül voltak. A főiskolán is, ahol elhelyezkedett ott is. Miért van ez így?*

– Mert nem vagyunk elég népszerűek a többségi társadalom szemében. Valószínűleg ez az oka. Ez sajnos nemcsak a felsőoktatásban igaz, hanem az alapképzés oktatási intézményekre is. Kezdve az óvodától. Az általános iskolából egy kötetre való negatív élményt tudnék leírni. Persze volt kedvező is, különben nem juthattam volna el odáig, ameddig eljutottam. Én voltam az a fiú, aki nagyon okos, nagyon jó, csak hát ne lenne ilyen ez a Béla, meg mit tudom én. Ezek ilyen általános megjegyzések voltak. A legtöbb egyest nem azért kaptam, mert nem tudtam az anyagot, hanem mert súgtam, és azt büntetni kellett. Az persze nem kapott egyest, aki nem tudott.

– Ott hagytuk abba, hogy 1989-ig tanítottál Ajkán. Én tudok azonban egy 1988-as eseményről is, amit kihagytál, pedig azt gondolom, az is nagyon fontos volt.

– Igen, ez választóvíz lehetett volna. Veled együtt feljöttünk ide, Pestre, és megpróbáltunk riporterkedni. Megkíséreltük megcsinálni a Cigányfélóra című rádióműsört. Nekem akkor is voltak fenntartásaim – talán emlékszel rá – nem feltétlenül tartottam hitelesnek ezt a műsört. Túl rövidnek ítélttem, és abban sem hittem, hogy fél órában (akkor még kéthetenként fél órában) átfogó képet lehet nyújtani a cigány kisebbségről. Egy ideig nyomon követtem, de aztán később – egyéb teendőim miatt – egy kicsit elszakadtam a műsörtől, de azért voltak információim, s voltak számomra kötelező jelleggel meghallgatandó riportok és interjúk benne. Én végül elvi okok miatt hagytam ott akkor a Rádiót. Gondolom, emlékszel rá, hogy a Cigány Kulturális Szövetségnek lettem ügyvezető titkára, s úgy véltem, hogy összeférhetetlen ez a két dolog. Egyesek azt hitték volna, hogy innen menedzselem a szövetséget. Ezek után fájó szívvel ugyan, mert kezdem megszeretni ezt a dolgot, de ott hagytam a Rádiót. Pedig feküdt is nekem a dolog. Biztos emlékszel rá, hogy nekem nem jelentett különösebb kunsztot, tudásbeli megerőltetést, hogy megtanuljam a technika kezelését. Talán már a második nap egyedül vágtam. Ezzel együtt nem bántam meg, hogy távoztam, mert a Kulturális Szövetségből nyílt egy olyan lehetőség, ami – ha nem is végleges megoldást jelentett, ezt az ember fel tudta mérni rögtön – néhány évre biztos megélhetést nyújtott. Ez volt a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal tanácsosi, majd főtanácsosi állása.

– Nem tudom, érzékelted-e, de nagyon sok cigány ember volt akkor rettentően büszke rád, hiszen egy kormány-főtanácsosi állásig eljutni egy cigánynak – s mindezt elsőként megtenni –, ez azért mély nyomot hagyott mindannyiunkban. Történelem ezután bármi veled, az első akkor is te voltál. Tudatában voltál ennek?

– Persze, és azt hiszem, hogy kellő súllyal is kezelttem a dolgot. Bármennyire is hihetetlen, ha leltárt kellene most készítenem, bárkivel összemerném vetni azt, amit akkor és ott végeztem. Az eredmények alapján, persze a negatívumokat sem felejtve. Ezek azonban többnyire nem az én emberi vagy szakmai mulasztásaim miatt nem valósultak meg, hanem a lehetőségek szűkössége okán. Én ott nem Bogdán Béla voltam, egy cigány származású magyar állampolgár, hanem egy kormányhivatal alkalmazottja, kormánytisztviselő. Nem egy társadalmi szervezet elnöke, vagy akármilyen tagja, aki szabadon kószálhatott volna a politika bármely mezején. Nekem meg volt adva az irány, és többnyire azt kellett követnem, még ha időnként el is kalandoztam, mert kétségkívül nem lehetett függetleníteni a származásomtól ezt a munkát, ezt a feladatot. Minden helyzetben igyekeztem megmaradni cigánynak, azzal együtt, hogy a legteljesebben igyekeztem eleget tenni a kormány elvárásainak.

– Ennek aztán egyszer csak vége lett...

– Vége lett, és a kísérő jelenségek pont olyanok tűntek, mint az elején: a látszat az volt, hogy nagyon

sokan örülnek. Valószínűleg éppen azok örültek leginkább, akik a közvetlen környezetemhez tartoztak. Többségük legfőbb lehetőséget látott bennem bizonyos ajtók megnyitására, és ez így is volt egyébként. Amikor végül odahagytam a hivatalt, akkor sokan bele is törődtek ebbe. Még abba is, hogy nem cigány származású került a helyemre, amit én nem kifogásolok, csupán megkérdőjelezek. Ez olyan, mint hogyha Amerikában az indiánokat nem egy indián, hanem mondjuk, egy néger képviselné. Ez az én szemléletem, de lehet, hogy rossz. Ez ugyanis a cigány politikusokat ugyanúgy nem botránkoztatja meg, mint a többségi politikusokat sem. Ez egy kicsit kétségbe ejt, mert ha ilyen szinten így intéződnék a dolgok, akkor ebből következtetni lehet arra, hogy az alsóbb szinteken mi lehet. Arról is tudok, hogy egyesek még írásban is kísérletet tettek arra, hogy elmozdíttassanak a helyemről. Nem e miatt mentem el, és nem a nyomás hatására vagy kényszerére hagytam ott a hivatalt, ugyanis én már 1995 tavaszán elkezdtem a tulajdonképpeni „költözködést”. Akkor kértem az államtitkárt, Wolfarth Jánost, hogy mentse fel, ha egy mód van rá, ám azzal halasztotta el a döntést, hogy ő nem talál indokot az elmozdításomra. Tegye meg ezt az, aki akarja. Magyarán: nem vállalta fel. Orsós Éva is csak kényszer hatására, egészen pontosan az én kényszerem hatására vált meg tőlem. Van ugyan egy olyan érzésem, hogyha akkor nem jövök el, előbb-utóbb mindent elkövettek volna annak érdekében, hogy távozzak. Ezért sem bántam meg, hogy eljöttem.

– Tudtad, hogy mihez kezdesz?

– Egy darabig kétségbe voltam esve, mert egyszerűen nem láttam, hogy hova lehet elmozdulni. Rengeteg ígéretés volt természetesen mindenhol. Akkoriban mindenkit elhelyeztek, aki nem a kisebbséghez tartozott, hanem a többséghez, mindenki megtalálta a maga kis kaptafáját és suszterkodhatott tovább. Nekem nem jutott kaptafa. Ezzel együtt sem estem pánikba, írtam egy tanulmányt, ami azóta is polcon hever, a kutyának sem kellett, pedig felkérésre írtam. Valószínű, ezzel próbáltak engesztelni. Később egy szociológiai felmérésben működtem közre, majd végül felkértek arra, hogy tanítsak a Kalyi Jag szakiskolában.

– Visszatérel az eredeti hivatásodhoz.

– Igen, vissza oda, ahonnan gyakorlatilag elindultam. Ismét az oktatásnál kötöttem ki. Nem sokra rá, felkértek, hogy vállaljam el az igazgatóhelyettesi beosztást, amit már nem szívesen tettem meg. Őszintén megmondom: nem vagyok karrierista, megalomániás, vagy titulusvadász. Hosszas rábeszélésre vállaltam csak el. Aztán olyan változások történtek az intézményünk életében, amik újabb döntésre kényszerítették a fenntartót. Igazgatót kellett kineveznie, és ismét engem keresett meg ezzel. Bevallom, ezt még kevésbé szerettem volna elvállalni, de olyan ismérveket támasztott az igazgató személyével kapcsolatban, hogy nem lehetett nemet mondanom, mert nem volt más. Elvileg meg gyakorlatilag is lehetett volna, ő azonban úgy ítélte meg, hogy talán én leszek az, aki ezt az iskolát igazán meg tudom csinálni. Az ottlétemnek lassan

két éve lesz. Az igazgatóságot tavaly szeptembertől, vagy tavasztól, – látod, nem is tudom pontosan mikortól – gyakorlom. Nem is az idő a lényeges, hanem maga az iskola. Azoknak a diákoknak, akik odajárnak – függetlenül attól, hogyan tanulnak, hogy viselkednek, bár egyik sem lényegtelen – van egy viszonylag biztos pontjuk az életükben. Azt mondom, hogyha az iksz számú tanulóból néhányan eljutnak az érettségig, vagy – adja Isten – a felsőfokú végzettségig, a diplomáig, akkor már megérte létrehozni és fenntartani ezt az iskolát. Ez nem a pénz, hanem a tudás kérdése.

– *Ötven éves vagy. Én úgy gondolom, mindaz, amit elmond-tál, kívülről szemlélve egy igazi sikertörténet. Így éled meg te is?*

– Nem egészen. Nem tudom... Én gyakorlatilag túl egyszerű vagyok ahhoz, hogy ezt bármilyen szinten megéljem. Lehet, hogy hihetetlennek tűnik, de én nem voltam elájulva, amikor főtanácsos voltam. Meg kell kérdezni a portásokat, vagy a Miniszterelnöki Hivatal alkalmazottjait, hogy hozzám még egy kávéra vagy egy teára is be lehetett ülni. Voltak, akiknek semmi dolguk nem volt velem, de azért bejöttek. Már, ha egyáltalán ott voltam, mert rengeteget jártam vidékre is. Ezzel együtt elsősorban azok véleményei váltak ismertebbé, akiknek valamilyen módon nyilván kedvezőtlenebb élményük volt velem kapcsolatban. Nem kapták meg a negyedik milliójukat, csak a harmadikat, és az nagyon bosszanthatta őket. Nem tudom sikertörténet-e az enyém. Azért nem tudom megítélni, mert számomra minden, ami velem kapcsolatban történik, természetes. Én nem csodákat műveltem, nem csodákat tettem, hanem éltem, dolgoztam, vagy legalább is megpróbáltam dolgozni.

– *Beszélgetésünkéből kimaradt életednek egy fontos részlete: a magánéleted. Tudom, hogy van egy rendkívül szép kisfiad, akit én*

nagyon szeretek, hiszen gyakran találkozom vele. Mi az, amit ezen kívül szabad tudni Bogdán Béláról, a magánemberről?

– Például azt, hogy nem egy gyerekem van, hanem négy, sőt egy unokám is, aki immáron hét éves lesz, meg azt, hogy a legidősebb fiam lassan betölti a 27. évét. A másik két gyerekem közül a lányomnak éppen tegnap volt születésnapja, a középső fiának pedig 11-én lesz.

– *A június ezek szerint a születésnapok hónapja nálatok?*

– Úgy tűnik. A legkisebbünket kivéve, mert ő december 12-én született, amit nem lehet elfelejteni, mert azon a napon halt meg a néhai Antall József miniszterelnök is.

– *Ha most azt kérdezném, hogy van-e álmod, terved, mi az, amit szeretnél még az életben elérni, akkor mit felelnél?*

– Nincsenek álmaim, nincsenek terveim. Ezt nem viccből mondom, bármennyire is hihetetlen. Nem érzem úgy, hogy kifelé mennék, de nem is bizakodok különösebben. Nem vagyok olyan jó egészségi állapotban, hogy túl sok jövőt jósoljak magamnak. Talán lehet, hogy ez is az egyik oka. Pusztán változásokat szeretnék, pozitív változásokat az élet szinte valamennyi területén. Ez megnyugtató, kielégítő. Látni akarnám azt, hogy a körülöttem levő világ – és ez a szűk nemzetre, kis hazánkra is igaz – kedvező változásokon megy át. Látni szeretném azt, hogy ez a mi kis társadalmunk, akármilyen erőlködések árán is, de lépést tud tartani a többségi társadalommal. Nem biztos, hogy bele kellene törődnünk abba, hogy még a 21. század küszöbén még mindig nincs hol laknunk, még mindig nincs megfelelő táplálkozásunk, az öltözködésünk is hiányos, és hogy sokadrangú állampolgárai vagyunk a hazánknak. Ideje lenne most már valóban egyenrangúvá válni.

Varga Ilona

OLVASSA A Barátság-OT!

FIZESSEN ELŐ MOST 2005-RE!

Éves előfizetési díj: 1200 Ft + 600 Ft postaköltség, összesen: 1800 Ft/év.

A folyóirat előfizethető a Filantróp Társaság Barátság szerkesztőségé

OTP-számlaszámán: 11711034-20813402,

Vagy e szelvény visszaküldésével (1519 Budapest, Postafiók 452.):

Név:

Lakcím:

Csekket vagy számlát kér:

e-mail címünk: baratsag@chello.hu, info@nemzetisegek.hu

honlapunk: www.nemzetisegek.hu

Várjuk könyvtárak, iskolák, kisebbségi önkormányzatok, egyesületek, baráti körök jelentkezését!